

УДК 343.326

О.А. Чуваков

ДЕЯКІ ВИДИ ДИВЕРСІЙНИХ АКТИВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Злочини проти основ національної безпеки – найбільш тяжкі злочини, відомі кримінальному законодавству. Шкоду, яку вони можуть заподіяти, не можна недооцінювати. Державна зрада, шпionаж, терористичний акт, диверсія можуть спричинити знищення об'єктів, що мають важливе економічне і військове значення, дезорганізацію роботи державних або громадських організацій, а в умовах війни – призвести до невдач у бою, до загибелі великої кількості людей.

Родовим (спеціальним) об'єктом злочинів проти основ національної безпеки слід вважати суспільний лад України, тобто систему суспільних відносин, властивих суспільству на конкретному етапі його розвитку. Ця система охоплює всі сторони суспільного життя в їх органічному взаємозв'язку і взаємозалежності. Окремі групи суспільних відносин, що входять у систему, утворюють безпосередні об'єкти посягання при здійсненні злочинів проти основ національної безпеки.

Важливість родового об'єкта цих злочинів визначає значною мірою і специфіку їхніх об'єктивних та суб'єктивних ознак. До таких злочинів віднесена і диверсія (ст. 113 КК України).

Диверсія (від лат. *diversio* – відхилення, відвернення) – дії груп, підрозділів або окремих осіб у тилу противника з виведення з ладу військових, промислових та інших об'єктів, порушення управління військами, руйнування комунікацій, вузлів і ліній зв'язку, знищення живої сили та військової техніки, впливу на морально-психологічний стан противника.

У Зібранні законів США під диверсією розуміється «умисне політично мотивоване насильство, що вчиняється проти сторони, яка не воює, наднаціональними групами або таємними агентами з метою впливу на громадськість». Саме це визначення використовує у своїх звітах Держдепартамент США. У той же час його структурний орган – Бюро з боротьби з диверсіями під диверсією розуміє «погрозу застосування або застосування насильства в політичних цілях окремими особами або групами, які діють або в підтримку, або проти встановленої урядової влади, коли призначення таких дій полягає в тому, щоб потрясти, приголомшити або залякати обрану групу, більш ширшу, ніж безпосередні жертви» [1, с. 25].

Незважаючи на досить незначну частку в загальному масиві суспільно небезпечних діянь, величезна потенційна небезпека диверсії обумовлена тим, що навіть одиничний диверсійний акт може завдати серйозної шкоди економіці нашої країни, сповільнити темпи будівництва та вводу в експлуатацію окремих підприємств, порушити ритмічність роботи тієї чи іншої галузі народного господарства. Крім того, потрібно мати на увазі, що такого роду злочинними акціями заподіюється також серйозна морально-політична шкода [2, с. 3].

Деякі науковці роблять спробу щодо визначення сутності диверсії. На наш погляд, заслуговує на увагу думка про те, що під сутністю диверсії слід розуміти сукупність ознак, характерних рис та істотних особливостей, що присутні диверсії як воєнно-політичній та правовій категорії, що складають її внутрішній зміст. Диверсія, перш за все, спрямована на ослаблення держави, завдання великої шкоди її економічній системі [3, с. 147].

На жаль, рамки статті 113 КК України не дозволяють здійснити більш детальний аналіз сучасних форм та видів диверсійної діяльності. Однак можна окреслити коло завдань для наукового пошуку, перш за все завдання розробки класифікацій форм, видів диверсії, засобів та способів диверсійної діяльності.

Ділення диверсій на форми, як і будь-яка інша класифікація, носить певною мірою умовний характер. Але видалення конкретних ознак тих чи інших форм диверсії необхідно для надання більшої цілеспрямованості та систематизації правотворчої діяльності в цій сфері.

Найбільшу небезпеку з точки зору деяких науковців становлять такі форми диверсії: фінансування диверсійно-терористичної діяльності; використання в диверсійних цілях вибухових пристроїв, зброї (у тому числі біологічної, хімічної, радіаційної); провокація воєнних, релігійних, міжетнічних конфліктів; використання засобів масової інформації, у тому числі Інтернет, спеціальної літератури тощо.

Наведений список не є вичерпним. Слід відзначити, що головною метою акту диверсії за діючим законодавством є навмисна поразка того чи іншого елементу безпеки або обороноздатності держави. Однак мета диверсії, на думку багатьох, не обмежується вказаними в законі об'єктами.

Деякі науковці пропонують класифікувати диверсію на: економічну; політичну; ідеологічну; диверсії, що спрямовані на розпалення національної та релігійної ворожнечі, на порушення територіальної цілісності держави; кібердиверсію (наприклад, хакерські атаки на сайти органів державної влади) та ін.

Якщо охарактеризувати економічну диверсію, то з їх точки зору вона визначається такими особливостями.

Її основна мета – отримання вигоди в результаті привласнення економічних ресурсів з порушенням принципу еквівалентності, при цьому не виключений повний контроль над економічними ресурсами регіону або держави. Схований для суспільства характер злочинів.

Об'єктом посягань у даному разі є економіка держави в цілому, окремі сектори економіки, групи громадян та організацій. Істотна шкода завдається економічним інтересам держави та суспільства.

Політична диверсія. Із середини ХХ століття тероризм та диверсії стали політичною стратегією не тільки екстремістських організацій, але й окремих державних діячів чи угруповань. Значно активізували свою діяльність і неофашистські угруповання. Неофашистські молодчики дедалі частіше влаштовували погроми в штаб-квартирах прогресивних організацій та вбивали їхніх лідерів. За фактичної нездатності урядів вжити адекватних заходів диверсійно-терористичні дії досягли значних масштабів не тільки в країнах,

що розвиваються, але і в державах, що претендують на світове лідерство [4, с. 17].

Прикладом ідеологічної диверсії може бути діяльність радіостанції «Голос Америки», яка за часів Радянського Союзу розповсюджувала недостовірні відомості, проводила «антисоветскую» пропаганду, і, чи можна впевнено сказати, що згодом вона не дала свого результату [5, с. 6]?!

У свою чергу, очевидним прикладом ідеологічної диверсії є сайт агентства «Кавказ-центр» у мережі Інтернет. Наведений текст повідомлення в розділі «Сотрудничество»: «Независимое международное исламское агентство «Кавказ-центр» приглашает к сотрудничеству журналистов и политических обозревателей. Для того чтобы стать постоянным автором публикаций на сайте KavkazCenter.com, необходимо прислать в нашу редакцию авторский материал по любой из следующих тем – «Война на Кавказе», «Ичкерия», «Дагестан» ... «Российская тематика – Кремль, перспективы Путина, российская армия, спецслужбы и др.», «или на любую свободную политическую тему, затрагивающую важные аспекты жизни современного мира».

У даному разі ознаки ідеологічної диверсії не викликають сумніву. Міжнародне ісламське агентство проводить цілеспрямовану акцію, яка порочить російську державу, та здійснює відкритий найм журналістів та політичних оглядачів для здійснення злочинних дій інформаційного характеру проти Росії.

Особливим видом диверсії, який недавно з'явився, є кібердиверсії (диверсії щодо комп'ютерів та комп'ютерних мереж). Поширення Інтернету відкрило масу можливостей як у сфері пропаганди, так і безпосередньо у сфері озброєної боротьби.

Способи здійснення комп'ютерних злочинів доцільно підрозділяти на три групи: способи безпосереднього доступу до комп'ютерної інформації; способи віддаленого доступу до комп'ютерної інформації; способи розповсюдження технічних носіїв інформації, які вміщують шкідливі програми для ЕОМ.

Багато диверсій спрямовані не тільки на підрив економіки та воєнної безпеки держави, але і на розпалення національної та релігійної ворожнечі та інші небезпечні цілі.

Диверсійна діяльність може бути спрямована на порушення територіальної цілісності держави та дестабілізацію політичної обстановки.

Різні ознаки цього явища спостерігаються на даний час на території Дагестану, Чеченської Республіки та ін.

Таким чином, диверсія може мати цілі, які довго тривають у часі та включають у себе не тільки одиничні, але і масові, неодноразові, систематичні акції. І річ тут не лише в тому, що диверсія як феномен є породженням різних суспільних процесів, небезпечних для життя окремих особистостей, груп людей та цілих держав, але, головним чином, у тому, що поступово вона стає некерованою і виходить з-під контролю навіть тих, хто використовує її для досягнення своїх політичних цілей [6, с. 78-84].

Так, на нашу думку, акції, що проведені 11 вересня у США, можна віднести до диверсійних. Спеціалісти з антитерору коментують ці дії так. При проведенні

теракту його організатор, як правило, бере на себе відповідальність та, погрожуючи повторенням акції, пропонує свої вимоги. У випадку зі знищенням Всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку та атакою на Пентагон таку відповідальність ніхто на себе не брав. Тільки через два з половиною місяці в цьому «зізнався» усім відомий керівник екстремістської ісламської організації.

Для підготовки акції такого масштабу необхідна велика кількість людей та часу (на думку експертів) – не менше року. При таких строках та кількості діючих осіб уникнути витоку інформації про підготовку практично неможливо. Можна з повною впевненістю стверджувати, що жодна з існуючих у світі відомих терористичних організацій на це не здатна. На думку багатьох експертів, таке під силу лише спецслужбі великої держави з потужною економікою.

У більшості випадків диверсії провадяться силами особливого призначення однієї держави проти іншої тільки під час війни або в період підготовки до неї. Одразу ж після теракту 11 вересня Америка розпочала підготовку до війни, заявивши, що США самі визначають держав-посібників терористів, з якими необхідно розраховуватися.

Так, після цих подій зазнало серйозних змін і законодавство США. Через два місяці після цієї трагедії Президент США видав Указ (President Issues Military Order) «Про затримання, поводження та розгляд справ щодо негромадян у ході війни з тероризмом» від 13 листопада 2001 р., відповідно до якого у боротьбі з тероризмом та диверсіями дозволено використання збройних сил США в процесі переслідування і встановлення осіб і тих, хто за ними стоїть. З метою захисту громадян від міжнародних диверсантів останніх необхідно розшукувати та арештовувати навіть за кордоном і судити за насильницькі злочини «за законами воєнного часу у військових трибуналах».

Згідно з іншим Указом, міністр оборони має видати відповідні інструкції та накази щодо роботи військових комісій з розгляду справ міжнародних диверсантів. Матеріали розгляду справ у комісіях разом з вироком направляються для перевірки та остаточного вирішення Президенту США або за його приписом міністру оборони [1, с. 105].

Цей Указ встановив виключну юрисдикцію військових трибуналів (в особі військових комісій) щодо злочинів, учинених міжнародними диверсантами, які не є громадянами США.

Зазначені факти дають можливість до виділення нової форми диверсійно-терористичної діяльності – державної. Така форма має місце в тих випадках, коли одна держава, використовуючи свою збройну перевагу, економічний потенціал над іншими державами, керуючись усілякими причинами, здійснює фактичну збройну агресію проти інших держав з метою вирішення власних геополітичних, економічних або інших завдань.

Таким чином, можна дійти висновку, що ст. 113 «Диверсія» в основному враховує особливості сучасного розвитку нашої держави, для якого характерними є як виникнення нових форм суспільно небезпечної поведінки, так і нові підходи до оцінки рівня небезпечності тих її форм, що вже відомі. У цілому кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за диверсію, відпові-

дає положенням сучасної науки кримінального права та вимогам демократичного суспільства і має своєю метою охороняти інтереси національної безпеки України. Проте деякі положення вимагають додаткової наукової розробки та обґрунтування.

Література

1. Власихин В.А. Новый закон США о борьбе с терроризмом и Билль о правах // США. Канада. Экономика. Политика. Культура. – 2002. – №4. – С. 25-105.
2. Вантышев А.Ф. Уголовная ответственность за особо опасные преступления против государства (основы квалификации) : монография. – К., 2000. – 313 с.
3. Литвак О.М. Держава і злочинність. – К.: Атіка, 2004. – 302 с.
4. Тероризм: сучасний стан та міжнародний досвід боротьби / за ред. Л.Ю. Кондрата, Б.В. Романюка. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 257 с.
5. Белов А.В., Шилкин А.Д. Диверсия без динамита. – 2-е изд., перераб. и доп. – М: Политиздат, 1986. – 183 с.
6. Крылов Н.Б., Решетов Ю.А. Государственный терроризм – угроза международной безопасности. // Сов. гос. и право. – 1987. – №2. – С. 78-84

Анотація

Чуваков О.А. Деякі види диверсійних актів у сучасних умовах. – Стаття.

Незважаючи на досить незначну частку в загальному масиві суспільно небезпечних діянь, величезна потенційна небезпека диверсії обумовлена тим, що навіть одиничний диверсійний акт може завдати серйозної шкоди економіці нашої країни, морально-політичної шкоди, сповільнити темпи будівництва та вводу в експлуатацію окремих підприємств, порушити ритмічність роботи тієї чи іншої галузі народного господарства.

Ключові слова: диверсійний акт, шкода, родовий об'єкт.

Summary

Chuvakov O.A. Some types of diversionary acts in modern terms. – Article.

Despite to the insignificant enough part of socially dangerous actions in the general file huge potential danger of diversion is caused by what even individual act of sabotage can cause a serious damage to economy in our country, moral and political harm to slow down rates of building and commissioning of the separate enterprises, to break rhythm of work of this or that area of a national economy.

Key words: act of sabotage, damage, generic object.

УДК 343.6:179.7(477)

С.А. Хімченко

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Рух шляхом пізнання супроводжується боротьбою думок, яка нерідко досягає найвищого накалу, зіткненням думок і поглядів. Причина подібного напруження полягає не тільки в розвитку ціннісних орієнтацій вчених, не